

Universiteit Leiden

SSL

Stichting Studiebegeleiding Leiden

Examenprogramma

CKV3 Drama havo

Zie voor de perfecte voorbereiding ook
www.examencursus.com en www.alleexamens.nl.

Examenprogramma culturele en kunstzinnige vorming 3 (drama) h.a.v.o.

1 Het eindexamen

Het eindexamen bestaat uit het schoolexamen.

Het examenprogramma bestaat uit de volgende domeinen:

- . Domein A Vaktheorie;
- . Domein B Praktijk;
- . Domein C Oriëntatie op studie en beroep.

1.1 Het schoolexamen

Het schoolexamen bestaat uit een examendossier met de volgende onderdelen:

a toetsen met gesloten en/of open vragen

- . Dit betreft, afhankelijk van de gekozen invulling, de eindtermen 1 tot en met 3 uit domein A.

* Het werk wordt beoordeeld aan de hand van een correctievoorschrift waarin mogelijke antwoorden en een puntenverdeling opgenomen zijn.

b praktische opdrachten

De praktische opdrachten zijn van de volgende aard:

- . spelen, vormgeven en presenteren (domein B, eindtermen 7 tot en met 20);
- . geven van informatie bij eigen of andermans dramatisch werk (domein B, eindterm 21);
- . reflectie op dramatisch werk (domein A, eindtermen 4 tot en met 6 en, afhankelijk van de gekozen invulling, eindtermen 1 tot en met 3); eindterm 4 wordt in samenhang met de eindtermen 5 en 6 uitgewerkt.

De presentatie van de praktische opdrachten uit domein B vindt plaats op de daartoe geëigende wijze (zoals optreden, publieksinformatie). De presentatie van het verrichte werk met betrekking tot domein A vindt op één van de volgende wijzen plaats:

- . een geschreven verslag (onderzoeksverslag, verhalend verslag, recensie, verslag van een enquête of weergave van een interview);
- . een essay of artikel (uiteenzetting, beschouwing of betoog);
- . een mondelinge voordracht (uiteenzetting, beschouwing of betoog, forumdiscussie);
- . een reeks stellingen met onderbouwing;
- . een posterpresentatie met toelichting;
- . een presentatie met gebruik van media (audio, video, ICT).

De kandidaat dient in overleg met de examinerer ervoor zorg te dragen dat het totale pakket van praktische opdrachten voor de profielvakken tezamen gevarieerd samengesteld is, zowel wat het type opdrachten betreft als wat de presentatievormen betreft.

De examinering van de algemene vaardigheden wordt over de verschillende vakken gespreid.

Tenminste een van de praktische opdrachten binnen het profiel dient te worden uitgevoerd als groepsopdracht in een groep van minimaal 3 deelnemers.

* Voor de beoordeling van de praktische opdrachten wordt gebruik gemaakt van beoordelingscriteria die vooraf aan de kandidaat bekend gemaakt zijn.

Bij praktische opdrachten wordt, voor zover relevant, het doorlopen proces door de kandidaat gedocumenteerd (onderwerpskeuze, vraagstelling, verrichte werkzaamheden, geraadpleegde hulpbronnen en dergelijke). Dit wordt in de beoordeling betrokken.

c profielwerkstuk

Beschikbaar gesteld door de Universiteit Leiden en Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL). Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.examencursus.com.

Het profielwerkstuk heeft een studielast van 40 tot 80 uur. Het heeft betrekking op ten minste twee (deel)vakken van het profieldeel (voor het profiel cultuur en maatschappij worden daartoe ook gerekend: Nederlandse taal en letterkunde en Engelse taal en letterkunde). CKV 2 kan bij het profielwerkstuk worden betrokken, met dien verstande dat de combinatie CKV 2 en CKV 3 (drama) daarbij als één vak geldt.

Voor de presentatie van het profielwerkstuk wordt gebruik gemaakt van de presentatievormen genoemd bij de praktische opdrachten.

* Bij het profielwerkstuk wordt het doorlopen proces door de kandidaat gedocumenteerd (onderwerpskeuze, vraagstelling, verrichte werkzaamheden, geraadpleegde hulpbronnen en dergelijke). Dit wordt in de beoordeling betrokken.

Voor de beoordeling van het profielwerkstuk wordt gebruik gemaakt van beoordelingscriteria die vooraf aan de kandidaat bekend gemaakt zijn.

De beoordeling vindt plaats door de examinatoren van de vakken die bij het profielwerkstuk zijn betrokken.

Het profielwerkstuk moet voldoende afgerond zijn. Naast de waardering 'voldoende' kan ook de waardering 'goed' toegekend worden.

d handelingsdeel

Het uitvoeren van opdrachten waarbij oriëntatie op vervolgopleidingen en beroepsperspectieven centraal staan:

- . het deelnemen aan excursies waaraan drama-aspecten zijn verbonden;
- . het informeren naar toekomstperspectieven bij vervolgopleidingen en beroepen waar drama een rol speelt.

. De uitvoering van het handelingsdeel blijkt uit een notitie van de kandidaat waarin aandacht besteed is aan de voorbereiding op en de ervaring met de opdracht en waarin op de uitvoering van de opdracht gereflecteerd wordt.

* Voor de activiteiten in dit onderdeel worden geen cijfers toegekend. De examinator stelt aan de hand van de notitie vast of een activiteit naar behoren uitgevoerd is. De notitie maakt deel uit van het examendossier.

* informatie en communicatie technologie (ICT)

De kandidaat kan bij de examinering gebruik maken van de volgende toepassingen van ICT:

. raadplegen van (hyper)teksten, gegevens, beeld en geluid in (multimediale) bestanden, gegevensbanken en informatiesystemen met behulp van een computer(netwerk);

- . geautomatiseerde zoeksystemen in bibliotheek en mediatheek;
- . telecommunicatie, zoals e-mail, discussie- en nieuwsgroepen;
- . tekstverwerking;
- . rekenmachine of grafische rekenmachine;
- . wiskundige bewerkingen;
- . spreadsheets, modellen en simulaties;
- . verwerking en beheer van gegevens in gegevensbanken en informatiesystemen;
- . maken van (multimediale) presentaties.

Het gebruik van ICT-toepassingen bij de toetsing is optioneel op die onderdelen waar de school (nog) niet beschikt over voldoende en adequate apparatuur en programmatuur.

* weging

Domein A (Vaktheorie) bepaalt voor eenderde het cijfer van het schoolexamen, domein B (Praktijk) voor tweederde. De waardering voor onderdeel c wordt afzonderlijk op de cijferlijst vermeld. Onderdeel d draagt niet bij aan het cijfer.

Het eindcijfer van de combinatie van deelvakken CKV 2,3 is het rekenkundig gemiddelde van het cijfer voor het centraal examen CKV 2 en voor het schoolexamen CKV 3.

2 De examenstof

Domein A: Vaktheorie

Subdomein: Drama en maatschappij

Beschikbaar gesteld door de Universiteit Leiden en Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL). Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.examencursus.com.

De kandidaat kan

- 1 samenhangen aangeven tussen de volgende drie gegevens:
  - . verschillende functies van toneel;
  - . vorm en inhoud van toneel;
  - . een gegeven cultureel-maatschappelijke context.
- 2 de kenmerken benoemen van enige theatrale uitingsvormen en orale tradities uit niet-westerse culturen.
- 3 enige dramatische aspecten benoemen die gebruikt worden bij het vormgeven van informatie op televisie.

Subdomein: Betekenis

De kandidaat kan

- 4 verschillende theatrale conventies (iconografie) en de betekenissen die ze kunnen oproepen aangeven en in voorstellingen en tv-drama aanwijzen.

Subdomein: Beschouwen

Toneelkritiek

De kandidaat kan

- 5 een toneelvoorstelling informatief beschrijven. Hij heeft daartoe een toneelvoorstelling bezocht in een voor toneel ingerichte ruimte.
- 6 bij een presentatie van anderen aangeven met welke theatrale middelen de inhoud vormgegeven is en kan een eigen mening geven over de effectiviteit van enkele van deze middelen.

Domein B: Praktijk

Subdomein: Spelen

Improviseren

De kandidaat kan

- 7 tijdens zijn spel met anderen alle hierna genoemde spelgegevens met elkaar combineren en consequent toepassen. Spelgegevens zijn: rol, actie, motief, ruimte/plaats, tijd, verhaal.
- 8 tijdens zijn spel met anderen impulsen accepteren, deze combineren met de reeds aanwezige spelgegevens en integreren in het totaal van zijn spel. Impulsen kunnen onder meer zijn: tegenspel van anderen, reacties van het publiek, rekwisieten, decorstukken.

Stemgebruik

De kandidaat kan

- 9 een tekst (proza en poëzie) met gebruikmaking van voordrachtstechnieken vormgeven. Voordrachtstechnieken zijn: tempo, pauzering, intonatie, ritme, intensiteit, klankkleur.
- 10 met de stem in zijn spel gebruik maken van timing.

Fysiek spelen

De kandidaat kan

- 11 een wisseling van personage aangeven door verandering van bewegingspatroon.
- 12 in zijn spel door gebaren, handelingen en bewegingen gebruik maken van timing.
- 13 in zijn fysiek spel door middel van actie en reactie de interactie tussen zijn personage en de andere personages intensiveren.

Onderzoeken

De kandidaat kan

- 14 in spel een sociaal of maatschappelijk vraagstuk analyseren en onderzoeken.

Subdomein: Vormgeven

Een rol opbouwen

De kandidaat kan

15 in een rolfiguur verschillende kenmerken aanbrengen en in spel vormgeven.

16 bij het opbouwen van een rol, op basis van het handelingsverloop het personage een dramatische ontwikkeling door laten maken.

Scènes maken

De kandidaat kan

17 bij het uitwerken en vormgeven van een scène rekening houden met de intentie die hij met de scène heeft ten opzichte van het publiek. Intenties zijn onder andere: laten meeleven, laten nadenken, vermaken, boeien, informeren, ontroeren.

Ensceneren

De kandidaat kan

18 een inscenering ontwerpen, waarbij hij minstens rekening houdt met twee van de volgende aspecten:

- . kijkrichting;
- . afstand en positie ten opzichte van medespelers en publiek;
- . ruimte - verdeling van het speelveld;
- . looplijnen;
- . hoogte;
- . diepte.

Vormgeven met materiële middelen

De kandidaat kan

19 bij het vormgeven van een scène minstens twee vormgevingsmiddelen functioneel toepassen.

Vormgevingsmiddelen zijn: decor, rekwisieten, licht, geluid, grime, kostuums.

Subdomein: Presenteren

Optreden

De kandidaat kan

20 zijn vaardigheden opgedaan bij spelen en vormgeven functioneel toepassen in een optreden voor een publiek, zowel solo als samen met anderen.

Informeren

De kandidaat kan

21 het publiek bij een voorstelling van de nodige informatie voorzien, zoals de beschrijving van de inhoud, de opvatting van de regisseur.

Domein C: Oriëntatie op studie en beroep

De kandidaat heeft

22 informatie verzameld over vervolgoopleidingen en beroepen waarin kunst en cultuur een rol spelen.

23 informatie verzameld over vervolgoopleidingen en beroepen waarin de bij drama verworven algemene en specifieke kennis en vaardigheden een rol kunnen spelen.

24 onderzocht in hoeverre hij beschikt over capaciteiten en interesses die wenselijk dan wel noodzakelijk worden geacht voor gewenste vervolgoopleidingen.

Aanhangsel bij het examenprogramma culturele en kunstzinnige vorming 3 (drama) h.a.v.o.

Domein A: Vaktheorie

Het is uitdrukkelijk niet de bedoeling om de theorie bij deze eindtermen te beperken tot het hedendaagse westerse theater. Ook niet-westerse aspecten dienen hierbij betrokken te worden, los van de specifieke invulling van eindterm 2.

Subdomein: Drama en maatschappij

Eindterm 2

Beschikbaar gesteld door de Universiteit Leiden en Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL). Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie ook www.examencursus.com.

Bij deze eindterm kan onder andere gedacht worden aan de oorsprong van dramatisch spel en de verbondenheid van dramatisch spel met mythen, rituelen en/of vieringen in verschillende culturen, aan verschillende vormen van dansdrama, community theatre en story telling. Indien hier geschikt materiaal voor beschikbaar is kan ook op bescheiden schaal een specifieke vorm van een bepaald land of een bepaalde regio aan de orde komen zoals het wajang-theater uit Indonesië, de tambu uit Curaçao, de vertellingen van de griot in Soedan-culturen of het gebruik van Anansi in Surinaamse orale tradities.

Eindterm 3

Tot de dramatische technieken om informatie op tv vorm te geven behoren onder andere: fictie, enscenering, verhaalopbouw, rolverdeling.

Subdomein: Betekenis

Eindterm 4

Theatrale conventies zijn onder meer: stemmingsinleiding, openingsbeeld, eindbeeld, genre, (speel)stijl, monoloog, dialoog, spanningsopbouw, rol-opbouw, mise-en-scène, decor, belichting.

Domein B: Praktijk

Subdomein: Spelen

Eindterm 8

Het in spel accepteren van impulsen is een basisvaardigheid: de kandidaat moet kunnen omgaan met de impulsen van anderen en de spelomgeving. De aanduiding 'integreren in het totaal van zijn spel' houdt in dat de kandidaat ook zelf impulsen moet kunnen aangeven. Echter: het zodanig geven van voorzetten dat medespelers hier gericht op kunnen inspelen is een te hoge eis.

Eindterm 9

Tot intensiteit hoort ook volume.

Eindterm 13

Met fysiek spel wordt bedoeld: spel waarbij het lijf als geheel of onderdelen daarvan worden ingezet, met uitzondering van de stem. Het gaat hierbij om aspecten als houding, beweging, gebaar en mimiek.

Subdomein: Vormgeven

Eindterm 15

Kenmerken die in een rolfiguur kunnen worden aangebracht zijn onder meer: leeftijd, geslacht, karakter, sociale status, relatie tot andere personages. Deze kenmerken kunnen worden vormgegeven via onder meer houding, bewegingspatroon, stemgebruik, taalgebruik, emoties, handelingspatroon.

Subdomein: Presenteren

Eindterm 20

Een optreden bij een solo kan bestaan uit: een monoloog vanuit een of meerdere rollen, het vertellen van een verhaal als verteller of het voordragen van poëzie. Een optreden samen met anderen kan bestaan uit: het uitspelen van een of meerdere scènes op basis van een vaste toneeltekst, een andere tekst (bv. een verhaal) en/of op basis van improvisaties.

Begrippenlijst

De begrippen die in het examenprogramma worden gebruikt, hebben in de context van de eindtermen onderstaande betekenis.

Actie

Zichtbare handeling tijdens het dramatisch spel.

Beschouwen

Analytische en waarderende activiteiten die eigen en andermans dramatisch spel betreffen.

Bewegingen

Activiteit van een personage om van houding of plaats te veranderen.

Bewegingspatroon

- 1 Wijze waarop het personage zich beweegt.
- 2 Wijze waarop de personages zich ten opzichte van elkaar bewegen,

Conflict

Spanningwekkende belangen- en motieven-tegenstelling binnen één personage of tussen verschillende personages.

Context

Verband waarin iets zich voordoet.

Drama

Drama gaat over de verbeelde werkelijkheid die gecreëerd wordt via rollen, scènes, toneelspel en andere aspecten van dramatische vormgeving.

Dramatisch gegeven

Onderwerp in, of uitgangspunt van een dramatisch spel.

Dramatische ontwikkeling

De ontwikkeling die plaatsvindt door de dramatische handelingen van de personages en/of de ontwikkeling van het conflict.

Ensceneren

De (dramatische) ruimte regisseren.

Fabel

Zie verhaal.

Fysiek spel

Spel waarbij het lijf als geheel wordt ingezet of onderdelen daarvan, met uitzondering van de stem. Het gaat hierbij om aspecten als houding, beweging, gebaren en mimiek.

Gebaren

Bewegingen van het lichaam of zijn delen: gezicht, handen, armen of schouder.

Handeling

Activiteit(en) van een personage die een verandering teweeg brengt in de gegeven situatie; handeling heeft een uiterlijk aspect (de actie) en een innerlijk aspect (de beweegreden, het motief).

Handelingsverloop

De volgorde van en ontwikkeling binnen de dramatische handeling.

Improviseren

Vorm van dramatisch spel waarbij de spelers het spel beginnen, terwijl één of meer gegevens vooraf niet zijn vastgelegd.

In spel

Dramatisch spelend.

Intensiteit

Sterkte van elementen als geluid, beweging of gebaar.

Intonatie

Het overbrengen van gevoelens door middel van de stem.

Klankkleur

Alle aspecten waarin (stem)geluiden van elkaar kunnen verschillen als toonhoogte en luidheid gelijk zijn.

Kijkrichting

De richting waarin het personage kijkt.

Mimiek

Uitdrukkingstechnieken van het gezicht.

Motief

De beweegreden of drijfveer voor het handelen van de personages binnen het dramatisch spel.

Pauzering

Tijd tussen twee (spreek)handelingen waarbinnen niets gebeurt.

Personage

Handelende persoon tijdens het dramatisch spel.

Plot

Het vertellen van gebeurtenissen vanuit het perspectief van de oorzaken van die gebeurtenissen. De plot vertelt dat iets gebeurde en waarom.

Presenteren/presentatie

Optreden voor een publiek.

Reflecteren

Terugkijken op eigen of andermans spel met de bedoeling om tot beschouwen te komen.

Ritme

Periodieke herhaling van afwisseling van benadrukte en niet benadrukte elementen, zoals bijvoorbeeld de afwisseling van beklemtoonde en niet beklemtoonde lettergrepen.

Rol

Te spelen figuur in een bestaand toneelstuk of geïmproviseerd spel.

Rolfiguur

Ander woord voor personage.

Ruimte/plaats

1 De verbeelde ruimte/plaats waar het dramatisch spel zich afspeelt.

2 De reële ruimte waar het dramatisch spel zich afspeelt (bijvoorbeeld podium, deel klaslokaal, buitenlocatie).

Scène

Een eenheid binnen het dramatisch spel zonder wisseling van tijd, ruimte en personages.

Situatie

Geheel van (dramatische) omstandigheden waarbinnen het spel zich ontwikkelt.

Spanning

Een geladenheid in het handelen van een personage of binnen een situatie die de verwachting wekt dat iets staat te gebeuren.

Spel

Georganiseerde dramatische handeling die op basis van improvisatie of vastgelegde tekst kan plaatsvinden. Een spel kan uit een of meerdere scènes bestaan.

Spelen

Deelnemen aan drama.

Tempo

Snelheid.

Tijd

- 1 De gespeelde tijd waarbinnen het dramatisch spel zich afspeelt.
- 2 De reële tijd waarbinnen het dramatisch spel zich afspeelt.
- 3 De historische tijd (middeleeuwen, huidige tijd) waarbinnen het dramatisch spel wordt geplaatst.

Timing

- 1 Het bepalen van de tijdsduur van een handeling.
- 2 Het bepalen van de tijdsduur tussen twee handelingen.

Verdeling van het speelvlak

De indeling in velden en plannen die een betekeniswaarde hebben.

Verhaal

Gebeurtenissen in samenhang verteld.

Vormgeven

Manier om de onderdelen van een dramatisch spel eruit te laten zien. Bij vormgeven kan het onder meer gaan om rol, scène, inscenering, en gebruik van vormgevingsmiddelen als licht, decor, rekwisieten, kostuum, grime, muziek, geluid.

Vormgevingsmiddelen

Materialen en/of technieken om iets dramatisch vorm te geven.